

MODULUL FENOMENUL VIOLENȚEI, NEGLIJĂRII, EXPLOATĂRII ȘI TRAFICULUI COPIILOR

SCOPUL

Consolidarea cunoștințelor profesioniștilor cu privire la fenomenul violenței, neglijării, exploatării și traficului copiilor.

OBIECTIVE

- Familiarizarea participanților cu fenomenul violenței, neglijării, exploatării și traficului (definiție, semne, consecințe etc.);
- Familiarizarea cu noțiunea de risc și nivelurile riscului;
- Recunoașterea semnelor și stabilirea tipologiei violenței;
- Evaluarea riscurilor și stabilirea nivelurilor riscului.

DURATA

180 minute

MATERIALE NECESARE

- foi flipchart, creioane colorate, carioci, hârtie colorată, clei, foarfece, reviste, ziare;
- fișa resursă A-C.

PAȘI

1. **Discuții. Fenomenul violenței, neglijării, exploatării și traficului copiilor (20 min.)**

Rugați participanții să asocieze violența altor fenomene și în baza acestora (5 asocieri), fiecare în parte, vine cu o definiție a violenței. Doritorii să-și prezinte definiția o fac, urmând să-i familiarizați cu forma termenului în conformitate cu Legea 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței.

În continuare, rugați participanții să enumere tipurile violenței (violența fizică, sexuală, psihologică, neglijare, exploatare, trafic). (Fișa resursă A)

2. **Activitate de grup. Colaj (100 min.)**

Formați 6 grupuri a câte 4 sau 6 persoane și dați-le foaie flipchart, carioci, creioane colorate, acuarelă, foi colorate, clei, foarfece, reviste, ziare.

Instrucțiuni

Prezentați prin colaj, folosind materialele la îndemână, câte un tip de violență; definiți-o și identificați-i semnele/consecințele specifice. Aveți la dispoziție 30 min. și desemnați pe cineva să prezinte rezultatele activității în echipă.

Debriefing

La finalul prezentărilor, sunt analizate asemănările și diferențele dintre definiții. Care e diferența dintre semn și consecință? Cum pot fi evitate consecințele? Ce medii prezintă violenței? Care sunt factorii de declanșare a violenței? (Fișa resursă A)

3. Discuții. Evaluarea riscurilor (20 min.)

Rugați participanții să definească termenul de risc și să identifice nivelurile acestuia. În caz de necesitate, oferiți informații suplimentare la capitolul nivelurile riscului.

De ce trebuie ținut cont în evaluarea riscului? Notați răspunsurile pe foaie flipchart și clasificați nivelurile riscului după următoarele criterii:

- forma riscului (din afară etc.);
- vulnerabilitate copilului;
- factorii de protecție.

În caz de necesitate, oferiți informații suplimentare. (Fișa resursă B)

4. Activitate de grup. Evaluarea riscurilor (40 min.)

Formați grupuri a câte 4 sau 6 persoane și dați-le câte un studiu de caz.

Instrucțiuni

În baza studiului de caz, determinați nivelul riscului pentru copil. Argumentați răspunsul, ținând cont de riscuri, vulnerabilitate și factorii de protecție. Aveți la dispoziție 15 min. și desemnați pe cineva să prezinte răspunsurile

Debriefing

La sfârșitul prezentărilor e analizată veridicitatea răspunsurilor. Cum ați identificat riscurile, vulnerabilitatea și factorii de protecție? Ce dificultăți ați întâmpinat? Ce dificultăți pot fi întâlnite în procesul de aplicare? (Fișa resursă C)

FOI RESURSĂ

Fișa resursă A

Noțiuni și tipurile de violență

Ce e violența?

Conform Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007, violența împotriva copilului sunt formele de tratament greșit, aplicate de către părinți/reprezentanți legali/îngrijitori sau de către orice altă persoană, ce produc copilului vătămare corporală sau a sănătății acestuia și îi pun în pericol viața, dezvoltarea, demnitatea sau moralul.

Tipuri de violență:

- **violența fizică** – vătămarea intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;
- **violența sexuală** – orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal, inclusiv mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;
- **violența psihologică** – impunere a voinței sau a controlului personal, provocarea stărilor de tensiune și de suferință psihică prin insultări, luare în derâdere, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovirea animalelor domestice; impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolarea de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea manifestării creative, a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privarea intenționată de accesul la informație; alte acțiuni cu efect similar;
- **traficul de copii** – recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil în scop de exploatare, chiar dacă aceste acțiuni nu se realizează cu aplicarea vreunui din mijloacele de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de putere sau de situație de vulnerabilitate ori prin darea sau primirea de bani ori de beneficii de orice gen, pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, în scopul exploatării acesteia.
- **neglijarea copilului** – omiterea, ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, fapt ce pune în pericol dezvoltarea lui fizică, mintală, spirituală, morală sau socială, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică. Neglijarea poate lua următoarele forme:
  - a. **neglijare alimentară** – privarea copilului de hrană sau malnutriția acestuia;
  - b. **neglijare vestimentară** – lipsa de îmbrăcăminte și/sau de încălțăminte, în special a celor necesare pentru perioada rece a anului;
  - c. **neglijare a igienei** – nerespectarea normelor generale de igienă personală, condiții de locuit insalubre, ce amenință viața sau sănătatea copilului;

- d. *neglijare medicală* – lipsa ori refuzul îngrijirilor medicale necesare pentru protecția vieții, integrității corporale și a sănătății copilului, neadresarea la medici în cazuri de urgență;
  - e. *neglijare educațională* – refuzul încadrării copilului într-o instituție școlară;
  - f. *neglijare emoțională* – ignorarea problemelor psiho-emoționale ale copilului;
  - g. *neglijare în supraveghere* – punerea sau lăsarea copilului în condiții ori circumstanțe ce pot conduce la îmbolnăvirea copilului, traumatismul, exploatarea copilului sau decesul acestuia.
- **exploatarea prin muncă a copilului** – munca, ce prin natura sa sau prin condițiile în care se exercită este susceptibilă de a dăuna sănătății, securității sau moralității copilului.

Posibilitatea existenței violenței/unui tip de violență poate fi luată în considerare atunci când copilul manifestă următoare semne:

TIPURILE DE VIOLENȚĂ	SEMNE
Violență (general)	<ul style="list-style-type: none"> - Prezintă schimbări neașteptate de comportament sau de randament școlar; - Nu a primit ajutor pentru problemele fizice sau medicale supuse atenției părinților; - Are probleme de învățare din alte cauze decât fizice sau psihice. - Este întotdeauna rezervat, ca și cum ar aștepta mereu să se întâmple ceva rău.; - Îi lipsește supravegherea unui adult; - Se plânge tot timpul, se străduiește prea mult sau este prea responsabil.
<p>Notă: nici unul dintre aceste semne nu indică în mod automat un abuz. Oricare dintre ele poate fi găsit la orice părinte sau copil într-un moment sau altul. Dar când indiciile apar în mod repetat sau combinate, ele trebuie să-i determine pe specialiști să acorde atenție sporită situației și să ia în considerare posibilitatea unui abuz asupra copilului.</p>	
Violență fizică	<ul style="list-style-type: none"> - În mod inexplicabil are arsuri, mușcături, vânătăi, oase rupte sau ochi învinețiți; - Are vânătăi vechi sau alte semne vizibile, după o absență de la școală; - Pare înspăimântat de părinți și protestează sau plânge când trebuie să meargă acasă; - Se crispează la apropierea adulților; - Declară că a fost bătut de un părinte sau de îngrijitor
<p>Notă: Sindromul copilului scuturat este un tip de leziune traumatică a creierului care apare la copii de vârstă fragedă scuturați cu violență. Copiii de această vârstă, au mușchii gâtului puțin dezvoltați și capul mare și greu. Scuturatul face ca fragilul creier al copilului să se miște în interiorul cutiei craniene și astfel apar striviri, umflături și hemoragii ce pot determina leziuni grave, permanente ale creierului sau chiar decesul. Leziunile caracteristice sindromului copilului zdruncinat sunt hemoragiile subdurale (sângerări în interiorul creierului), hemoragii ale retinei (în interiorul acesteia), leziuni ale coloanei vertebrale, ale gâtului, fracturi ale coastelor sau altor oase. Aceste efecte nu sunt întotdeauna ușor de observat. Simptome ale sindromului copilului zdruncinat includ: iritabilitate extremă, letargie, lipsa poftei de mâncare, probleme de respirație, convulsii, vomă și piele albă sau vânătă. De obicei, astfel de leziuni apar la copiii mai mici de 2 ani, dar pot fi întâlnite și la copii de până la 5 ani.</p>	

Violență psihologică	<ul style="list-style-type: none"> - Are un comportament alcătuit din extreme, cum ar fi comportamentul servil sau revendicativ exagerat, pasivitate sau agresivitate extremă; - Este fie prea matur (îngrijește un alt copil), fie prea infantil (se leagă sau dă din cap în mod frecvent); - Este întârziat în dezvoltarea fizică sau emoțională; - Încearcă să se sinucidă; - Declară o lipsă de atașament față de părinți.
Violență sexuală	<ul style="list-style-type: none"> - Are dificultăți de mers sau când stă pe scaun; - Refuză brusc să se schimbe în prezența altora (pentru ora de educație fizică sau refuză să participe la activități fizice); - Dă dovadă de cunoștințe sau comportament sexual neobișnuite, ce nu corespunde particularităților de vârstă; - Contractează boli infecțioase sau rămâne însărcinată (în cazul unei fete); - Fuge de acasă; - Acuză abuzul sexual din partea unui părinte sau îngrijitorului.
Neglijare	<ul style="list-style-type: none"> - Nu a beneficiat de asistență medicală necesară la timp; - Este adesea murdar și miroase neplăcut; - Este flămând și obosește repede (adoarme în timpul orelor); - Nu are haine potrivite anotimpului și temperaturii de afară; - Consumă alcool sau droguri; - Susține că nu are pe nimeni acasă să îngrijească de dânsul.
Exploatare prin muncă a copilului	<ul style="list-style-type: none"> - Vulnerabil la violență fizică; - Răni și accidente de muncă; - Dezvoltare fizică întârziată; - Malnutriție; - Boli somatice; - Neajutorare; - Control extern; - Simte furie și frică în situații sociale; - Imagine de sine negativă; - Lipsa încrederii în sine.
Trafic de copii	<ul style="list-style-type: none"> - Dezvoltare fizică întârziată; - Malnutriție; - Insomnie.; - Dureri de cap; - Tulburări gastrointestinale; - Disfuncții în perceperea propriei identități; - Dificultăți de relaționare; - Percepții negative/distorsionate asupra propriei sexualități; - Dificultăți interpersonale, lipsa încrederii în adulți; - Reacții emoționale generate de exploatare, furie, tristețe, vinovăție,

	<p>rușine, dificultăți în exprimarea sentimentelor, tulburare de stres posttraumatic, depresie, anxietate, suicid;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dificultăți comportamentale (hiperactivitate, impulsivitate, nerespectarea regulilor), abuz de substanțe.
<p>Notă: Aceste categorii nu se exclud una pe alta, clasificarea întâlnită în literatura de specialitate este greu de determinat în realitate, există o intercalare a diferitor forme de abuz (abuzul fizic are și consecințe psihice, abuzul sexual este însoțit de efecte fizice și psihice).</p>	

Pentru a înțelege mai bine specificul fenomenului violenței e important să cunoaștem deosebirile dintre semn și consecință.

Semnul – un indice ce ne relatează că copilul se află într-o situații de risc/violență. Cu cât suntem atenți la semnele indicate de copil, cu atât mai repede intervenim să reducem riscurile pentru siguranța copilului.

Consecință – rezultatul violenței. Urmările consecințelor sunt de lungă durată, astfel fiind și intervenția. Consecințele violenței sunt clasificate în 3 categorii:

- **fizice** – malnutriție, deficiențe fizice și mintale, răni externe, dizabilități provocate de violență; sociale – izolare, plecarea de acasă, abandonarea școlii, supunere, atribuirea responsabilităților adultului, evitarea jocurilor, manifestarea agresivității în raport cu cei din jur;
- **emoționale** – regres în dezvoltarea emoțională, timiditate, tristețe, nefericire, instabilitate emoțională, furie, agresivitate, neliniște, pesimism.

Notă: dacă copilul posedă mai multe trăsături specifice fiecărui aspect descris mai sus, poate fi o potențială victimă a violenței.

Unde pot fi întâlnite situații de violență față de copil și cauzele acestora?

Familie - nivelul redus de școlarizare și educație al părinților; părinți abuzivi; tolerarea violenței și ignorarea informațiilor cu privire la consecințele violenței asupra dezvoltării copilului; probleme de sănătate și comportamentale ale părinților (personalități rigide, lipsite de căldură și empatie, afectiv imature sau cu tulburări de personalitate); condiții improprie de viață (spațiu de locuit necorespunzător, numărul ridicat de locuitori); aderarea la o organizație filosofică sau religioasă ce impune interdicții (asistență medicală, împiedecarea accesului la informație etc.);

Instituțiile de găzduire a copiilor (violență venită atât din partea personalului, cât și din partea copiilor) – personal necalificat; numărul redus al personalului în raport cu numărul mare de copii; condiții limitate de găzduire; rigiditate în activitatea de asistență; lipsa unui spațiu securizat; reprimarea copiilor;

Strada – un mediu favorabil pentru comportamente deviate ce pot produce consecințe fizice, somatice, emoționale sau sexuale;

Instituția de învățământ – utilizarea de către profesori a unor metode disciplinare inadecvate, de etichetare și muștrare; încurajarea redusă a copilului; comunicarea inefficientă cu copiii; lipsa activităților de prevenire; prejudecăți/discriminare; lipsa unui spațiu securizat pentru copil;

Mass-media – prezența materialelor cu caracter violent și indecent, descrierea în detaliu a tuturor formelor de violență; dezvăluirea unor informații confidențiale despre copil.

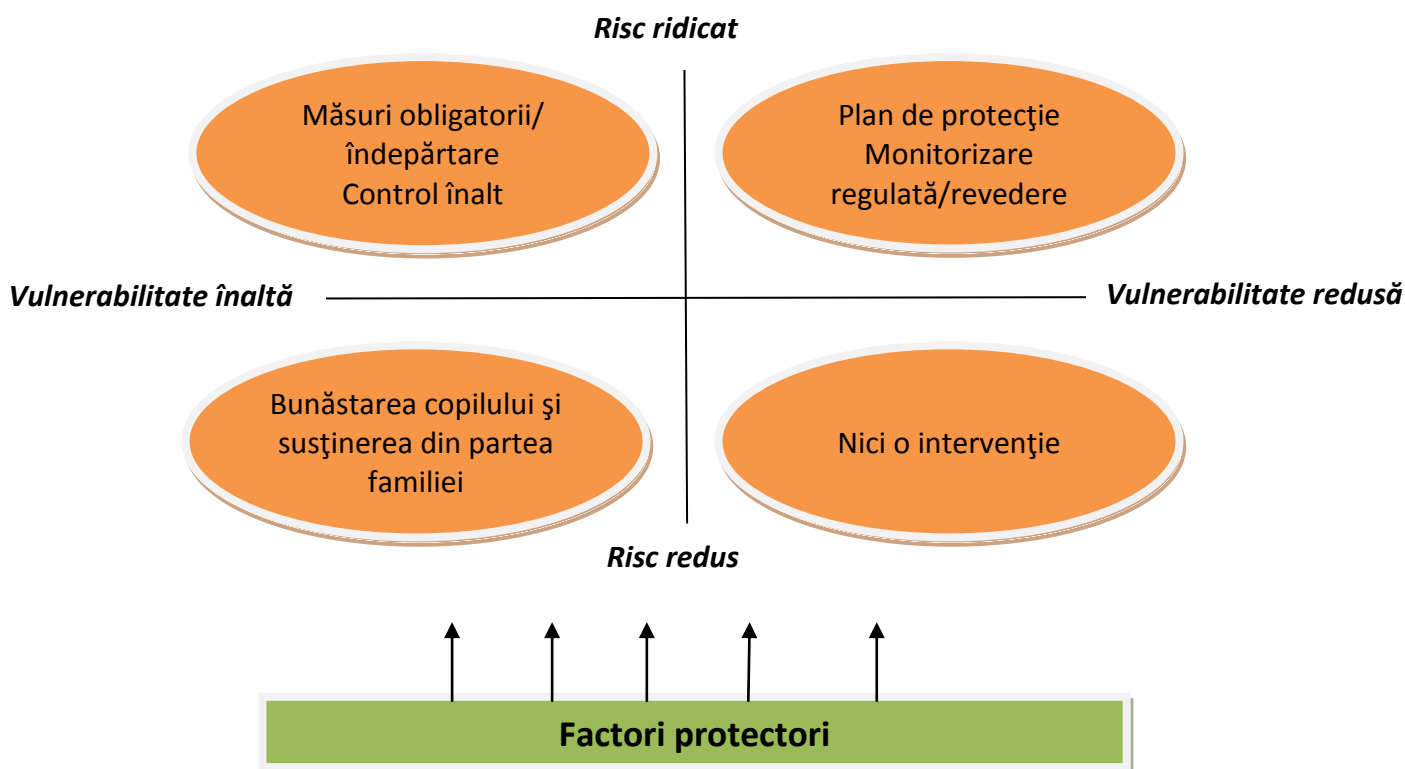
Fișa resursă B

Evaluarea riscurilor pentru copil

Odată ce e stabilită existența unui abuz, devine importantă intervenția imediată, în funcție de gradul de risc în care se află copilul. Riscul poate fi evaluat în baza a 4 caracteristici:

- **Lipsa acțiunii** – mediul în care se află copilul este protejat, indicatorii potențialului risc pentru copil nu sunt identificați;
- **Risc redus** (caz ce necesită o singură intervenție) – copilul se află în siguranță la el acasă. Totuși, există anumite temeri că copilul ar putea fi expus riscului, dacă nu vor fi oferite servicii de prevenire (sprijin familial, activități de grup etc.).
- **Risc mediu** (caz dificil) – se identifică necesitatea unei intervenții de durată în baza unui plan individualizat de asistență. Nu sunt semne că copilul este expus riscului înalt pentru viață și sănătate. Există riscul de separare de familie;
- **Risc ridicat** – copilul se află în pericol iminent de viață, ce poate avea un impact asupra sănătății fizice și/sau psihice. Copilul este supus unei acțiuni de abuz sexual, este permanent pedepsit, traficat sau se află în risc de moarte.

Modalitatea de evaluare a riscului:

RISCURI PENTRU COPIL	VULNERABILITĂȚILE COPILULUI	FACTORII DE PROTECȚIE A COPILULUI ȘI FAMILIEI
<ul style="list-style-type: none"> - Abuzul de alcool și substanțe al părinților; - Violență domestică; - Conviețuirea cu delicvenți sexuali, traficanți (inclusiv de droguri); - Neglijarea copilului, inclusiv de către surori/frați; - Boală mintală a părintelui; - Situație dificilă economică sau socială; - Ostilitate și sau lipsa cooperării din partea părinților; - Îngrijorări înregistrate cu privire la puținele sau lipsa schimbărilor situației; - Familia nu răspunde necesităților copilului. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vârsta cuprinsă la băieți între 0-10 ani și fete între 13-18 ani; - Naștere prematură; - Dificultăți, dizabilități de învățare; - Dizabilități fizice; - Izolare; - Dificultăți în comunicare; - Escapadele de acasă; - Dezordonare; - Probleme psihică; - Abuz de substanțe; - Masochism. 	<ul style="list-style-type: none"> - Maturitate emoțională; - Dezvoltare morală matură; - Deprinderi de siguranță personală; - Aroganță; - Flexibilitate și atașament exagerat; - Adulți excesiv de protectori; - Capacitate demonstrată de părinți și acceptarea necesității de schimbare pentru a proteja copilul; - Rețele sociale posesive (susținere și protecție exagerată din partea familiei).

Factorii ce implică intervenția imediată întru protecția copilului victimă a violenței, neglijării, exploatării și traficului:

VIOLENȚA ȘI NEGLIJAREA	COPILUL	PĂRINTELE/ÎNGRIJITORUL
<ul style="list-style-type: none"> - condițiile mizere de viață; - dezvoltarea fizică și psihică a copilului nu corespunde vârstei sale; - aplicarea pedepselor copilului; - acte de violență premeditate și/sau repetate; - informații repetate întru confirmarea existenței actelor de violență; - suspectarea actelor repetate de violență; - leziuni evidente cauzate de violența fizică și sexuală; - necesitatea intervenției medicale; - copilul este singur sau abandonat; - sporirea incidentelor în frecvență și intensitate. 	<ul style="list-style-type: none"> - nu se poate apăra; - îi e frică să se întoarcă acasă; - este dependent de părinți sau îngrijitor; - se află în imediata apropiere a agresorului. 	<ul style="list-style-type: none"> - are tulburări de comportament și refuză tratamentul; - este dependent de alcool sau droguri; - este descris ca fiind periculos; - prezintă tulburări patologice; - ascunde copilul; - existența violenței domestice.

Fișa resursă C

Evaluarea riscurilor și managementul riscurilor

1. Specialiștii trebuie să urmărească și să evalueze existența factorilor adiționali de risc pentru copil (coloana Factori de risc). Dacă factorii sunt cu precădere afirmativi, atunci riscul este de la mediu, spre înalt (utilizați lista în cadrul vizitelor de evaluare);
2. Specialiștii analizează coloana Vulnerabilitățile copilului și dacă copilul manifestă una dintre vulnerabilități, atunci sunt într-un risc ridicat. De exemplu, copiii cu vârste cuprinse între 0-5 ani sunt într-un risc mai mare, deoarece au nevoie de un părinte să îngrijească de ei. O fată de 13-18 ani e în risc mai mare de exploatare sexuală și trafic dacă nu are un părinte capabil să o protejeze. Existența cât mai multor factori de vulnerabilitate, indică un risc tot mai ridicat;
3. Specialiștii analizează coloana Factori de protecție și identifică factori ce ar putea ajuta la reducerea factorilor de risc și vulnerabilitate și dacă acestea există, cum pot fi aplicați.

Apelați la următoarele exemple întru a facilita identificarea factorilor de risc, de vulnerabilitate și protecție:

EXEMPLUL I

Bogdan are 3 luni. Tata și mama acestuia consumă cantități mari de alcool și deseori sunt văzuți de vecini în localuri consumând alcool. Fiul acestora de cele mai multe ori e lăsat singur în casă pe un timp îndelungat. Ambii părinți sunt ostili față de cei ce intră în contact cu ei, tatăl fiind observat în repetate rânduri furând bunuri din magazinul din vecinătate. Anterior, fratele lui Bogdan a fost luat forțat din familie, din motiv că mama nu îngrijea de copil. Tata are 2 copii dintr-o relație precedentă, pe care nu-i poate vedea din pricina cazurilor de violență în familie (căsnicia precedentă).

- Care sunt factorii de risc pentru Bogdan?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?

EXEMPLUL II

Mirela este o fetiță de 7 ani, a cărei mamă e diagnosticată cu o boală psihică, pentru care primește tratament. Mirela a fost născută prematur, cu 2 luni și are o dizabilitate (surditate). Frecventează școala și are o reușită școlară bună. Mama Mirelei lucrează pe jumătate de normă și e susținută de părinții săi, ce locuiesc în apropiere. Bunicii o iau pe Mirela la dâșii, când mama-i este plecată la muncă. De multe ori, Mirela e văzută plimbându-se cu mama sa prin parc, zâmbind. Mama Mirelei are un partener ce se droghează, dar nu locuiește cu dâșele.

- Care sunt factorii de risc pentru Mirela?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?

EXEMPLUL III

Svetlana e o fată de 15 ani și nu frecventează școala. Are 2 surori mai mari, ce au terminat școala, dar au fost traficate în Rusia de către o rudă a familiei. Părinții nu se interesează de ea și bunăstarea ei, fiind de părerea că este suficient de matură să îngrijească de sine. Svetlana a fugit de acasă în repetate rânduri și se confruntă cu dificultăți în exprimarea sentimentelor și necesităților. Totuși, are un prieten mai în vârstă, foarte protector, a cărui familie îi oferă refugiu, când vrea să evadeze de violența de acasă. Svetlana are doi prieteni apropiați, de vârsta ei, la care apelează pentru ajutor, a căror părinți contribuie cu haine și alimente.

- Care sunt factorii de risc pentru Svetlana?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?

EXEMPLUL IV

Daniel este un băiat de 12 ani, suferă de autism și are dificultăți de comunicare. Locuiește cu bunica, în vârstă de 69 ani și unchiul său, feciorul mai mare al bunicii, angajat în câmpul muncii. Daniel e foarte apropiat de unchiul său. Bunica primește ajutor de la frații și surorile sale mai tinere.

- Care sunt factorii de risc pentru Daniel?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?

EXEMPLUL V

Cristina are 5 ani și locuiește cu părinții săi. Mama este diagnosticată cu o boală psihică și tatăl este alcoolic. De multe ori, Cristina a fost văzută cutreierând străzile din vecinătate, dar părinții nu par să fie îngrijorați și reacționează violent față de cei ce îi atenționează. Ocazional, aceștia pleacă pentru mai multe zile, luând-o și pe Cristina. Cristina interacționează doar cu părinții săi, nu vorbește și nu se joacă cu alți copii.

- Care sunt factorii de risc pentru Cristina?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?

EXEMPLUL VI

George este un băiat de 13 ani și locuiește cu tatăl său, un cunoscut traficant de droguri. Tatăl nu manifestă pentru feciorul său semne de dragoste sau afecțiune și-i spune că băieții nu au nevoie de dragoste și atenție, deoarece sunt semne de slăbiciune. George a înștiințat profesorii că este bătut de către tatăl său. El fuge de acasă la mătușă, sora tatălui, dar întregii familii îi este frică de dânsul. George și-a tăiat venele, miroase clei, se izolează și e foarte agresiv față de colegi și profesori. Totuși, are o reușită școlară bună și face deosebirea dintre bine și rău, anunțând poliția în repetate rânduri despre afacerile tatălui său.

- Care sunt factorii de risc pentru George ?
- Ce îl face mai vulnerabil?
- Ce nivel de risc i se potrivește și consecințele acestuia?